

## UMUMTURKIY TILLAR ALLALARIDA ALLITERATSIYA VA ASSONANS

*Egamberdiyeva Shamsiya Mamajonovna*  
*Namangan davlat pedagogika instituti o'qituvchisi*  
[Egamberdiyevashamsiya@mail.ru](mailto:Egamberdiyevashamsiya@mail.ru)

**Annotatsiya:** Bolalar folklori bolalarga atalgan sodda tushunchalar, dil izhorlaridan tashkil topgan bo'lsa ham, allalar onalarning buyuk ijodkorlik qobiliyatlarini, so'zga, latoyifga munosabatlari namunasi o'laroq badiiy did va saviya mahsulidir. Badiiy asarda tasvirlanayotgan narsani jonli tasvirlash, his-tuyg'u va kechinmalarni yorqin ifodalashga xizmat qilivchi vositalar umumlashtirib "badiiy tasvir va ifoda vositalari" deb yuritiladi. Bu tushuncha adabiyotshunoslikda "poetik vositalar", "stilistik figuralar" ka'bi nomlar bilan ham ishlatiladi.

**Kalit so'zlar:** Tavzi, musiqiylik, takror, ohang, toponim

**Аннотация:** Хотя детский фольклор состоит из простых понятий и языковых выражений, обращенных к детям, они являются продуктом художественного вкуса и уровня, примером больших творческих способностей матерей, их отношения к слову и музыке. Средства, служащие для яркого описания того, что изображено в художественном произведении, для яркого выражения чувств и переживаний, в совокупности называются «средствами художественного изображения и выражения». Это понятие также используется в литературоведении с такими названиями, как «поэтические приемы» и «стилистические фигуры».

**Ключевые слова:** Тавзи, музыкальность, повторение, тон, топоним

She'riy nutqda musiqiylikni ta'minlovchi, ohangdorlikni oshiruvchi vositalardan biri alliteratsiyadir. "Tovushlar zamiridagi bu musiqiylikka asoslangan bu usul qadimdan Sharq she'riyatida keng qo'llanib kelingan. Ko'hna badiiyatshunoslikda (ilmi bade')da alliteratsiya "Tavzi' san'ati" deb yuritilgan.<sup>1</sup>Xalq og'zaki ijodida esa bu unsur eng keng tarqalgan vositalardan biridir. "Assonans- badiiy nutqqa intonatsion butunlik, ohangdorlik va emotsional-ekspressivlik bag'ishlash maqsadida qo'llaniladigan fonetik usullardan biri. Adabiyotlarda assonans aynan yoki yaqin unililarning takrorlanib kelishidan hosil bo'ladigan ohangdoshlik ekanligi bayon qilingan".<sup>2</sup>

*Olmalardan beshigi, alla*  
*Olib qo'ysin otasi, alla.*

<sup>1</sup> M. Yo'ldoshev . Badiiy matnning lisoniy tahlili. Toshkent-2008, 49-50 betlar

<sup>2</sup> M. Yo'ldoshev . Badiiy matnning lisoniy tahlili. Toshkent-2008, 49-50 betlar

*Behilardan beshigi , alla,  
Belab qo 'ysin buvisi, alla.*

O'zbek xalqi go'dakni beshikda katta qilishga alohida ahamiyat beradi. Har bitta xonadonda, albatta, bitta beshik saqlanadi. Beshik sotib olinayotganda uning nimadan yasalganiga katta e'tibor berishgan. Olma, behidan yasalgan beshiklar xaridorgir bo'lgan. Buvijonlar beshikning mevali daraxtlardan yasalganiga ham alohida e'tibor qaratishgan. Shu bilan birgalikda birinchi va ikkinchi misralarda Unli tovushlar alliteratsiyasi (olma-olib-otasi) ohang birligini tashkil qilgan bo'lsa, uchinchi va to'rtinchi misralarda undosh tovushlar alliteratsiyasini ko'rish mumkin. (behi-belab-buvisi). Bu kabi **alleteratsiya** hodisalari boshqa alla namunalarida ham ko'plab uchraydi.

*O'rik yog'och beshiging, alla,  
O'rgilib ketsin onang, alla.  
Tut yog'ochdan beshiging, alla,  
Termulib o'tsin onang, alla.*

O'rikdan qilingan beshiklar o'zining mustahkamligi bilan ajralib turgan. Tut – qut-baraka timsoli hisoblangan, shu bilan birgalikda unga qurt tushmagan. Shuning uchun beshik yasovchi ustalar tutdan qilingan beshiklarni ko'proq tavsiya etishgan. Ko'pgina alla namunalarida **tarse'** san'atiga duch kelamiz, bu allada ham 1 va 3 misralar, 2 va 4 misralardagi so'zlarning o'zaro ichki qofiyadoshligiga ko'rishimiz mumkin. O'rik-o'rgilib, tut-termulib so'zlari ohangdorligi bilan alliteratsiyani yuzaga keltirgan.

*Chimchilab qo'ygan burningdan, alla  
Chimqo'rg'onliklar aylansin, alla  
Angishvonadek og'zingdan, alla  
Aravonliklar aylansin, alla  
Qo'lvog'ingning qatidan, alla  
Qo'ng'irot ellari aylansin, alla  
To'shagingning taxidan, alla  
Turkman ellari aylansin, alla  
Beshigingning bandidan, alla  
Bag'dod ellari aylansin, alla.*

Toponimlarni o'rinli qo'llagan holda **assonans va alliteratsiyasining** go'zal namunasi yaratilgan bu allada ham bir qancha badiiy tasvir vositalarini ko'rish mumkin.. O'zaro bir – biriga aloqador so'zlarni qo'llab **tanosib** san'ati yaratiladi. Burun, og'iz inson tana a'zolari hisoblansa, qo'lvog', to'shak, bandi beshik sarpolarining uzvlari hisoblanadi. Go'dak og'zining angishvonaga o'xshatilishi bilan **tashbeh** yaratilgan bo'lsa, beshinchi misradan boshlab, ritmik sintaktik parallelizmni ko'rishimiz mumkin.

Alliteratsiya va assonans hodisasi barcha turkiy xalqlar uchun xos. Qozoq xalq allalarida “j” va “q” alliteratsiyasi va “a” assonansini ko‘p uchratamiz.

*Жездей-жездей қолыңнан  
Жезделерің айналсын.*

*Аннақ-аннақ қолыңнан  
Апаларың айналсын!*

*Қонақ келсе, қой, бөнем,  
Қой тоқтысын сой, бөнем,  
Құйрығына той, бөнем!<sup>3</sup>*

Turk allalarida esa “d” allitertsiyasi ustiga qurilgan “dandini “ deb boshlanuvchi allalar talaygina:

*Dandini dandini daslarım,  
Ben kızımı balla beslerim...  
Dandini dandini danalı bebek,  
Altta pantol üstte yelek...  
D a n d i n i dandini danası küçük,  
Kuyruğu uzun kulağı güdük...<sup>4</sup>*

Xulosa qilib aytganda, Allalar poetik jihatdan go‘zal, onalarning ichki tuyg‘ularining bayoni sifatida ham xalq ijodining boshqa turlaridan alohida ajralib turadi. Alliteratsiya va assonans ham onalar ijodkorligining umumturkiy tillar folklorida janr sifatida mukammal bir poetik asarlar sifatida bo‘y ko‘rsatishida muhim shakllardan biri bo‘lib xizmat qiladi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. Yo‘ldoshev . Badiiy matnning lisoniy tahlili. Toshkent-2008, 49-50 betlar
2. S  
o
3. Bobirova, M. (2022). **Anthropocentric approach to language. ISJ Theoretical&Applied Science,07(111)**, <http://t-science.org/axxivDOI/2022/07-111.html> –P36-39.
4. Абдулвохидов Э. Педагогическая публицистика Чингиза Айтматова как особое явление творчества писателя // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Scientific Journal Impact Factor Advanced Sciences Index Factor volume 2 | ISSUE 4/2 ISSN 2181-1784 SJIF 2022: 5.947 ASI Factor = 1.7 [www.oriens.uz](http://www.oriens.uz) of “Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences” scientific journal in April 2022.
5. Абдулвохидов Э. Место и значение художественной литературы в повышении эффективности деятельности учителя // International Conference

<sup>3</sup> <https://media.harmattan.hu>

<sup>4</sup> <https://dergipark.org.tr>

- on Innovations in Applied Sciences, Education and Humanities, Hosted from Barcelona, Spain, Jan. 29th 2023, <https://conferencea.org>
6. Абдулвохидов Э. Айтматов-публицист о педагогике // 10th-TECH-FEST-2022 International Multidisciplinary Conference Hosted from Manchester, England 25th Jan. 2023. <https://conferencea.org>
  7. Egamberdiyeva S. BOLALAR FOLKLORIDA BSHIK QO'SHIQLARI POETIKASI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – T. 2. – №. 17. – С. 61-67. <https://bestpublication.org/index.php/ozf/article/view/4233/4052>
  8. Mamajonovna S. E. O'ZBEK XALQ OG'ZALI IJODIDA ONALIK FOLKLORI POETIKASI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2023. – T. 2. – №. 13. – С. 67-73.  
a. <https://interonconf.org/index.php/taare/article/view/2654/2375>
  9. Mamajonovna E. S. O 'ZBEK VA TURK ALLALARIDA OTA OBRAZINING QIYOSIY TALQINLARI //Konferensiyalar| Conferences. – 2024. – T. 1. – №. 4. – С. 561-564. <https://uzresearchers.com/index.php/Conferences/article/view/1851/1689>
  - 10..Habibullayev, Nodirbek Nosirjon O'G'Li QOZOQ VA O'ZBEK TILIDAGI MODAL SO'ZLAR CHOG'ISHTIRMASI // ORIENSS. 2023. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/qozoq-va-o-zbek-tilidagi-modal-so-zlar-chog-ishtirmasi> (дата обращения: 01.02.2024).
  - 11.Tojiddinovna N. H. LINGUOCOGNITIVE FEATURES OF THE PUZZLES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – С. 1099-1101. <https://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/1922/1484>
  - 12.Tillayeva R. O 'QUVCHILAR FAOLLIGINI OSHIRIHSDA TADQIQOT ISHI TASHKIL ETISH SAMARADORLIGI //O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI YOSH FILOLOG OLIMLAR JAMIYATI. С.439.[https://tsuull.uz/sites/default/files/02\\_06\\_22\\_toplam\\_til\\_va\\_adabiyot\\_ilmiy\\_va\\_amaliy\\_izlanishlar\\_yolidagi\\_0.pdf#page=439](https://tsuull.uz/sites/default/files/02_06_22_toplam_til_va_adabiyot_ilmiy_va_amaliy_izlanishlar_yolidagi_0.pdf#page=439)
  - 13.Убайдуллаев Ш.Н. Чет тил дарсларида маданиятлараро мулоқотга ўргатишнинг асосий хусусиятлари. Best Practices in Distance Education in Learning Foreign Languages. International Scientific Conference. –Т., UzSPIC. 2009. – P. 277-279.
  - 14.Убайдуллаев Ш.Н. Символические значение цвета в фразеологических единицах на материале английского, немецкого, русского и узбекского языков. International Scientific Journal. Philadelphia, USA. 2019. №12. –P. 42-44. (ISSN:2409-0085)

15. Dehqanva Guljahon Ahmadjonovna. (2023). NATIONAL -CULTURAL CHARACTERISTICS OF LEXICAL UNITS EXPRESSING THE ECONOMICAL CONDITION OF A PERSON'S LIFE IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7951344>
16. Dehqanova G. A., Polvanova M. F. NATIONAL-CULTURAL SPECIFICITY OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES //RESEARCH AND EDUCATION. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 159-164. <https://researchedu.org/index.php/re/article/view/545/544>
17. Bobajonova Mavjuda. International Journal of Formal Education. ISSN:2720-6870 . Development of Lingvokultural Inofons Competense on Russian Lessons. <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe>
18. Пардабоева Д. Р. Методы обучения на уроках русского языка //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 957-961.
19. Пардабоева Д. Р. Модели личностно-ориентированного подхода в обучении русскому языку //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 952-956.
20. Олимова Моҳидил. СВОЕОБРАЗНЫЕ ЧЕРТЫ ИВАНА АЛЕКСЕЕВИЧА БУНИНА .International journal of advanced research in education, technology and management ISSN:2349-0012. [vol. 2.2, 2- hind.pdf](https://www.ijareonline.com/vol2.2/2-hind.pdf)
21. R.T. Tillayeva. M.M.Q. Mo'minova. O'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini shakllantirishda adabiy-tanqidiy materiallardan foydalanish metodikasi "Science and Education" Scientific Journal / [www.openscience.uz](http://www.openscience.uz) November 2023 / Volume 4 Issue 11 [https://scholar.google.com/citations?view\\_op=view\\_citation&hl=ru&user=Hj9TC0QAAAAJ&citation\\_for\\_view=Hj9TC0QAAAAJ:u5HHmVD\\_uO8C](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hj9TC0QAAAAJ&citation_for_view=Hj9TC0QAAAAJ:u5HHmVD_uO8C) <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/sf/article/download/9347/6053>
22. Komiljon o'g O. Y. et al. CHARACTERISTICS OF LITERARY TRENDS OF AMERICAN LITERATURE //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 1202-1208.
23. Ибрагимова Н. Т. АКТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ РУССКОМУ ЯЗЫКУ У УЧАЩИХСЯ УРОВНЯ В1 СРЕДНИХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 166-170. <http://erus.uz/index.php/er/article/view/4168/5041>